

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Р.Б.

МО «Селенгинский район»

МБОУ Ноехонская СОШ им.В.Д.Ринчинова

РАССМОТРЕНО:
Методсоветом школы
от «19» июня 2024 г.

СОГЛАСОВАНО:
Замдиректора по УВР
Болхоева С-Д.Б.

УТВЕРЖДЕНО
МБОУ
Директор школы
В.Д. Ринчинов
Приказ №6
от «20» июня 2024 г.

Рабочая программа

учебного предмета «Бурятский язык, Базовый уровень»
для обучающихся 9-го класса

у. Зурган-Дэбэ, 2024 г.

ТАЙЛБАР И БЭШЭГ

Россин эрдэм һуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бэелүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой һуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалгалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана. 1992 оной июнийн 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулийн ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олониитын, арад зоной, тэрэ тоодо залуушуулай, һурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ. Тиимэхээ багшын үүсхэлдэ, зохёохы ажалда үргэн харгы гаргагдана. Энэ 9 классай программа бэелүүлэгдэхэдэ, һуралсалай номууд ба дидактическа материалнууд, таблицанууд болон буряад хэлэнэй диск дээрэ үндэһэлжэ зохоогдобо

Буряад хэлэнэй багшанарай, хүмүүжүүлэгшэдэй урда табигдаха шухала **зорилгонууд**:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ һууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхээр үгэхэ;
- һурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ һургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие һургажа, хугжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ.

Тус зорилгорнуудһаа дулдыдан, буряад хэлэ заажа байһан багшанарай урда иимэ шухала **эрилтэнүүд** табигдана:

1. Нэн турүүн түрэлхи хэлээ заажа байһан багша хадаа өөрөө хэлэ бэшэгэй талаар үндэр хэмжээнэй эрдэм мэдэсэтэй, болбосорол ехэтэй, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй, тэрэ тоодо буряад хэлэнэй саашанхи хүгжэлтын гол зорилгонуудые гүнзэгыгөөр ойлгохо ёһотой;

2. Һурагшадай эрдэм мэдэсын эрилтэнүүдэй стандарт ба программа шудалжа, багша буряад хэлэ заалгы тусэблэхэ;

3. Һуралсалай жэлэй эхиндэ багша класс бүхэндэ һурагшадай мэдэсэ шадабариин хэмжэээ элирүүлхэ зорилготойгоор хэдэн ондоо түхэлэй шалгалтын хүдэлмэринүүдые дүүргүүлхэ: грамматическа даабаринуудтай диктантнуудые, зохёолго ба найруулгануудые бэшүүлжэ, тестнүүдые дүүргүүлжэ, анкетэнүүдэй асуудалнуудта харюусуулжа болохо; аман шалгалта үнгэргэхэ; үзэгдэһэн темээр шалгалтын асуудалнуудта харюунуудые шагнаха; хөөрэлдөө эмхидхэхэ болон бусад эдэ даабаринуудые дүүргэлгын дүнгүүд һурагшадай мэдэсэ, шадабари, хүгжэлтые гү, али программын эрилтэнүүдһээ гээгдэлхэ зүбөөр гэршэлдэг. Эндэһээ уламжалан, багша класс бүхэндэ һурагша бүхэнтэй һуралсалай жэл соо хэхэ ажалаа багсаан эмхидхэхэ.

4. Һурагша бүхэнэй эрдэм мэдэсын хэмжээн адли бэшэ, тиимэхээ хэшээлэй алишье шатада һурагшын мэдэсын хэмжээндэ тааруугаар даабаринуудые дүүргүүлхэ.

5. Һурагшадые һургаха, хугжөөхэ, хүмүүжүүлхэ зорилгонууд түрэлхи хэлэнэй, уран зохёолой хэшээлнүүдтэ нягта холбоотойгоор элдэб онол аргануудаар, жэшээлхэдэ: интегрированнэ аргаар гэхэ гү, али заагдажа байгаа предметүүд хоорондын харилсаанай аргаар бэелүүлэгдэхэ ушартай. Эндэ 2006, 2011 онуудта гараһан «Буряад хэлэнэй сахим һураха ном» (электронно ном) доторхи тон баян, хэрэгтэй материалнуудые зүбөөр бэе бэетэйнь тааруулан холбожо шадабал, багшанарташье, һурагшадташье нилээд аша үрэтэй ба һонирхолтой байха.

6. Хэлэлгын культура (соёл) дээшэлүүлхэ, гүнзэгырүүлхэ, зохёохы ба холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэринүүдые хэшээлэй алишье шатада хараалха, түсэблэхэ.

7. Һурагшадые һургалга, хүгжөөлгэ, хүмүүжүүлгын зорилгонуудые сагай эрилтэдэ таарамаар бэелүүлхын тула, буряад хэлэ ба уран зохёол заажа байһан багшанар өөрынгөө эрдэм мэдэсые, дүй дүршэлые саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, методикодо, психологидо ба дидактикада бии боложо,

хэблэгдэжэ байдаг эрдэмтэдэй, шэнэдхэгшэ багшанарай шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые, шэнэ дурадхалнуудые ба түрүү дүй дүршэл үзэжэ, шүүмжэлжэ, ажал хүдэлмэридөө нэбтэрүүлжэ байха.

Буряад хэлэнэй, тэрэниие шэнжэлдэг эрдэм ухаанай хүгжэлтыг хараадаа абан, Россин эрдэм хуралсалай түсэбые (учебный план) баримталан, мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг программын үндэһөөр «Буряад хэлэнэй» стандартда тааруулан, программа зохёогдобо.

Зорилгонууд

1. *Нурагшадыг литературна хэлэндэ нургалга.* Абьянуудыг зүбөөр үгүүлхэ, үгэнүүдэй лексическэ удхыг зүб ойлгохо, удхын сохилто зүбөөр хэрэгдэхэ дадалтай болгохо. Мэдүүлэл соо хэрэглэгдэһэн үгэнүүд нуури байраяа зүбөөр олоһон, удхынгаа талаар бэе бээтээ зүбөөр холболдонхой байха ёһотой. Нютаг хэлэнэй онсо илгаануудта анхаралаа хандуулха: алибаа нютагта тус үгыг гү, али абьяг иигээд үгүүлдэг, харин литературна хэлэндэ иимээр үгүүлдэг гэжэ зэргэсүүлэн ойлгуулха шухала.

2. *Нурагшадай үгын нөөсыг арьбажуулга ба мэдүүлэл зохёолгыг хүгжөөлгэ.* Уран зохёол, сонин, сэтгүүлнүүдыг уншадаг нурагшын хэлэн тодо сэбэр, үгэ баянтай, мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр найруулха дадалтай байдаг. Хүшэр удхатай үгэнүүдыг ойлгуулжа хэрэглүүлхэ шухала, словарна хүдэлмэри хэшээл бүхэндэ эмхидхэгдэжэ байха ёһотой. Хэрбээ нурагшада ойлгогдосогүй үгын байбалнь, «Буряад хэлэнэй сахим нураха ном» соо «Толи» гэхэн бүлэг нээбэл, багшанарай ба нурагшадай хэрэглэхэ 14 зүйлэй толинуудыг ашаглан, хэрэгтэй үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ, оршуулга, тайлбаринь олдохо аргатай.

3. *Холбоо хэлэлгэдэ нургалга.* Буряад хэлэ заалгын гол зорилгонуудай нэгэн – хүнүүдэй хоорондоо харилсаха арга боломжо гүнзгырүүлгэ, һанал бодолоо зүбөөр, үгэ баянтайгаар дамжуулха шадабари хүгжөөлгэ. Энэ шадабари болон дадал буряад хэлэнэй, уран зохёолой ба дунда нургуулида үзэгдэжэ байгаа бүхы предметүүдээр хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хүгжөөхэ элдэб даабаринуудыг нурагшадаар дүүргүүлхэдэ бэхижүүлэгдэдэг. Зохёолго болон найруулга бэшэхын тула нурагшад хүдэлмэрингөө сэдэб зүбөөр шэлэн олохо, гол удхыень тодоор ойлгохо, юрын гү, али орёо түсэб зохёожо шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой. Үгэнүүдэй удхыг, тэдэнэй холбоог, хэлэлгын уран аргуудыг зүбөөр хэрэглэхэ. Оролто хубияа – шухала хубида, түгэсхэлдэ гуримтайгаар шэнжэлэн орожо, зохёолгоёо бэшэхэ.

Түсэблэһэн үрэ дүнгүүд үзэхэ нуралсалай курста

Шухала шадабаритай ба дадалтай болголго

Наймадахи класс дүүргэхэдэ, нурагшад иимэ шадабаритай болон дадалтай болохо ёһотой:

- Олон удхатай үгэнүүдэй илгааг мэдэхэ, хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэхэ. Словарь хэрэглэжэ, хүшэр үгэнүүдэй тайлбари хэжэ шадаха.
- Юһэдэхи класста үзэһэн хэлэ үгын хубинууд ба тэдэнэй грамматическа шэнжэнүүдыг һайнаар мэдэхэ. 9 класста үзэһэн хүшэр үгэнүүдэй бэшэгэй дүримүүдыг мэдэхэ, хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ шадаха.
- нурагшад юмэнэй, тэмдэгэй, тоогой нэрэнүүдыг, дайбар үгэнүүдыг хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ шадаха зэргэтэй.
- Орёо түсэб зохохо. Дэлхэйн байгаалида гү, али ямар нэгэн юмэн тухай тобшоор, зүбөөр юрэ хөөрэхэ, бэшэхэ.
- Сочинени бэшэхэ материалаа суглуулха, зүбөөр һанал бодолоо удаа дараалан бэшэхэ шадабаритай болохо.

Тус программа соо лексикологи ба фразеологи гэхэн сэдэбүүдтэ онсо нуури үгтэнэ. Буряад хэлэнэй үгын баялиг, тэрэниие баяжуулха гол аргууд, хэлэнэй уран аргуудыг: эпитет, метафора, синекдохэ, гипербола – эдэ бүгэдыг нурагшад эдэбхитэйгээр хэрэглэжэ нураха ёһотой. Лексикологёор мэдэсэнүүд морфологи, синтаксисыг шудалха үедөө нэмэгдэхэ, бэхижүүлэгдэхэ.

Буряад литературы хэшээлнүүдтэ зохёолой хэлэнэй шүүмжэлгэ хэхэдэ, лексикээр хүдэлмэри ябуулагдаха болоно. Түрэл хэлэнэйнгээ арга боломжые, тодо, хурса, урание улам бүри дүүрэнээр хэрэглэжэ һургаха шухала. Һурагшадые лексическэ шүүлбэридэ һургаха хэрэгтэй.

Морфологи шудалан үзэхэдөө, һурагшад үгын бүридэл ба үгын бии болодог аргуудтайнь танилсана. Үгын удхата хубинууд – үндэһэн ба залгабаринуудай үүргэ тухай, үгэнүүдые холбодог арга зэбсэгын болохо залгалта тухай ойлгосо һурагшадта үгэхэ, үгы ганса бүридэлөөрнь шүүлбэрилжэ һураха бэшэ, мүн баһа ямар үгэхөө яагаад бии болоһыень ойлгуулха шухала юм. Үгын бүридэлөөр ба үгын бии бололгоор шүүлбэридэ наринаар хандаха, зүб бэшэлгэтэйн холбоотойгоор хараха. Хэлэлгын хубинуудай морфологическа шэнжэнүүдые ойлгон, тэдэнэй хоорондох адли ба ондоо зүйлнүүдые мэдэжэ абаха зорилго табигдана.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиha;
- багшатаа сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яаж шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиha;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойрони шудалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идэйн ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондох холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;

- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнуудые табиha.

Энэ программа соо буряад арадай соёл, болбосорол, түүхэ, абари зан, ёһо заншал гэхэ мэтэ ойлгосонууд багаханаар оруулагданхай.

Программын байгуулга (буридэл) ба удха

Оролто хэшээл (1 час)

Дабталга (7 час)

Буряад хэлэнэй түүхэ (2 час)

Ниигэмэй хүгжэлтэдэ хэлэнэй үүргэ.

Буряад хэлэнэй хүгжэлтын шатанууд.

Буряад арадай алдарта эрдэмтэд – хэлэ шэнжэлэгшэд.

Орёо мэдүүлэл (3 час)

Орёо мэдүүлэл, тэрэнэй байгуулга.

Орёо мэдүүлэлэй гол илгаанууд:

Холболтотой, холболтогүй, сэхэ хэлэлгэтэй, холилдоһон.

Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ бүлэгэйн удхада дүтэрхыгөөр, синтаксисэйнгээ талаар орёо (дэлгэрэнгы юрын мэдүүлэлнүүдтэй, орёо мэдүүлэлнүүдтэй) текстнүүдые хөөрэлгэ ба изложени бэшэлгэ.

Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл (4 час)

Зүрилдэһэн болон холбоһон харилсаатай ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлнүүд.

Илгаһан болон залгаһан харилсаатай ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлнүүд.

Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Дахалдаһан орёо мэдүүлэл (15 час)

Дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй шухала ба нүхэсэл мэдүүлэлнүүд.

Дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй холболтонууд ба холболто үгэнүүд.

Нүхэсэл мэдүүлэлэй янзанууд: тайлбарилһан, элирхэйлһэн, ушарлаһан.

Нүхэсэл мэдүүлэлэй байгуулгаараа ба удхаараа илгарал.

Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэлнүүд.

Дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ удха тухай өөрынгөө һанал бодол харуулангаа, хуряангыгаар аман хөөрэлгэ бэлдэлгэ ба изложени бэшэлгэ.

Холболтогүй орёо мэдүүлэл (5 час)

Холболтогүй орёо мэдүүлэлэй хубинуудай хоорондох удхын харилсаан.

Холболтогүй орёо мэдүүлэлнүүдые удхалан аянгалга.

Холболтогүй орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Холболтотой ба холболтогүй орёо мэдүүлэлнүүдэй хоорондоо дүтэрхы удхатай байдаг ушар.

Буряад арадай, хэлэнэй түүхэ, ёһо заншал гэхэ мэтэ тухай өөрынгөө һанал бодол харуулһан найруулга бэшэлгэ.

Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэл (5 час)

Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй шэнжэ болон байгуулга.

Авторай үгэ ба сэхэ хэлэлгэ.

Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Сэхэ хэлэлгэ ба өөршэлэн хэлэлгэ.

Элидхэл, конспект, реферат бэшэлгын дадал.

Элдэб ондоо жанрнуудай найруулганууд болон изложенинүүдые бэшэлгэ.

Холилдоһон орёо мэдүүлэл (4 час)

Холилдоһон орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо.

Холилдоһон орёо мэдүүлэлэй байгуулга.

Холилдоһон орёо мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Текст ба тэрэнэй байгуулга (5 час)

Текст ба тэрэнэй байгуулга.

Текстын шэнжэнүүд.

Абзац.

Текст хуряамжалга. Түсэб. Тезис. Конспект. Реферат. Аннотаци. Рецензи.

Уран зохёолой хэһэгэй (багшын дурадхалаар) шухала һанал бодолые элирүүлэн ололго (тезисүүдые бэшэлгэ).

Уншаһан номойнгоо гол удхые тобшоор найруулан бэшэлгэ, рецензи бэшэлгэ.

Ямар нэгэ асуудал зүбшэн шийдхэлгээр тогтоомжо бэшэлгэ.

Дабталга (10 час)

Фонетикээр, лексикээр, грамматикаар, бэшэгэй дүримөөр, сэглэлтын тэмдэгүүдээр үзэһыень хамтадхалга ба гуримшуулга.

Аялганай тааралдал, һубарил ба нугаралай дүримүүд.

Хэлэн дотор шэнэ үгэнүүдэй бии бололго, үндэһэн буряад ба ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд.

Үгын лексическэ удха.

Үгын грамматическа удха.

Залгабаринуудай онсо шэнжэнүүд.

Үгын бүридэлөөр морфологическа ба этимологическа шүүлбэрийн хоорондох илгаа.

Хэлэлгын хубинуудай гараха аргууд.

Хэлэлгын хубинуудай хубилха ёһо (хубилдаг ба хубилдаггүй хэлэлгын хубинууд: хубилдаг үгэнүүдэй түхэлнүүд, зохилдол ба хамаадал).

Бээ дааһан хэлэлгын хубинуудай хоорондох адирхуу ба илгаатай зүйлнүүд (удха шанараараа, хубилха, бии болохо талаараа).

Буряад орфографиин фонетико-морфологическа заршам (принцип).

Аялгануудые бэшэхэ дүримүүд.

Мэдүүлэлэй гэшүүд ба хэлэлгын хубинууд.

Элдэб байгуулгатай мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Запятой, хоёролжон точко, точкотой запятой, зурлаа, хаалта, асуудалай ба шангадхалай тэмдэг табиха гол дүримүүд.

Гурбалжан точко хэрэглэлгэ.

Хэдэн сэглэлтын тэмдэгүүдые нэгэдхэн табилга.

Текст, тэрэнэй байгуулга.

Стильнүүд.

Өөрын намтар бэшэлгэ.

Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ удха тухай өөрынгөө һанал бодол харуулангаа, хуряангыгаар аман хөөрэлгэ бэлдэлгэ ба изложени бэшэлгэ.

Шалгалтын хүдэлмэри (4 час)

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ (10 час)

Текст ба тэрэнэй хубинуудые дабталга.

Яряанай хэлэнэй, эрдэм шэнжэлгын, тусхайта хэрэг дансын, уран зохёолой найруулал тухай дабтаха.

Ниитын найруулал тухай юрэнхы ойлгосо үгэхэ.

Текстые абзацнуудта хубааха шадабари бээлүүлхэ хүдэлмэри.

Түсэб табилга.

Текстын сэдэб элирүүлгэ.

Яряанай ба уран зохёолой найруулга илгаха шадабари бээлүүлгэ.

Юрэ хөөрэлгэ, зураглалга ба бодомжолго гэхэн үгүүлэлэй янзануудта хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.

Уран зохёол, кинофильм, радио болон теледамжуулгануудай удхаар өөрынгөө һанамжа, бодомжолго бэшэхэ шадабари бээлүүлгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.

Зураг хэрэглэжэ гү, али өөрынгөө ажабайдалда болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай зохёолго бэшэлгэ.

Юрэ хөөрэхэн, зураглаһан текстын удхаар найруулга бэшэлгэ.

Найруулга, зохёолгонуудые бэшэлгэ.

Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга.

Үзэхэн зохёолой удхаар асуудалнуудта тобшо дэлгэрэнгы харюунуудые үгэлгэ.

Календарна - тематическа түсэблэлгэ

Раздел	Хэшээлэй темэ	Час
8-дахи класста үзэхэнөө дабталга	Холбуулал дабталга	2
	Юрын мэдүүлэлнүүдые дабталга	2
	Х/Х нургалгын изложени «Дамба тайшаагай алдуу»	1
	Мэдүүлэлэй гэшүүдые дабталга	1
	Тододхоһон, тусгаарлаһан гэшүүдые дабталга	2
	Х/Х зохёолго	1
	Нэгэ түрэл гэшүүдые дабталга	1
	Х/Х найруулга	1
	Дахуулалнуудые дабталга	1
	Шалгалтын диктант «Булхарай ядаруу байдалда оролго»	1

Хэлэн тухай шухала мэдээн	Буряад хэлэн – буряад арадай үндэһэн хэлэн	2
	Х/Х найруулга	1
	Литературна ба нютаг хэлэнүүд	2
	Х/Х зохёолго	1
Орёо мэдүүлэлнүүд	Орёо мэдүүлэлнүүд	1
	Орёо мэдүүлэлнүүдэй янзанууд	1
Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлнүүд	Зүрилдэһэн харилсаатай орёо мэдүүлэлнүүд	2
	Х/Х найруулга	1
	Холбоһон ба зүрилдэһэн харилсаатай ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлнүүд	2
	Х\Х. Сочинени «Ном судар дабтан дабтан сургагша багша минуу»	1
	Илгаһан харилсаатай ниилэлдэһэн сложно мэдүүлэлнүүд	2
	Шалгалтын диктант «Шэнэхээнэй буряадуудай түрын ёһо гурим»	1
Дахалдаһан орёо мэдүүлэлнүүд	Дахалдаһан орёо мэдүүлэлнүүдэй илгаа. Тайлбарилһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	1
	Союзна ба харилсаата союзна үгэнүүдээр холбогдоһон тайлбарилһан нүхэсэл мэдүүлэлнүүдтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	3
	Х/Х. Изложени «Нууян баабай»	1
	Элирхэйлһэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	3
	Шалгалтын диктант	1
	Ушарлаһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	1
	Байрын, сагай нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	2
	Х/Х найруулга	1
	Шалтагаанай, зорилгын нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	2
	Х/Х зурагаар зохёолго	1
	Болзоогой нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	1
	Өөрсэгүйн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	1
	Х/Х. Изложени «Бэлэрын халуун аршаан тухай домог»	1
	Холболтогүй орёо мэдүүлэлэй онсо шэнжэ	1
Холболтогүй орёо мэдүүлэл	Ниилэлһэн ба дахалдаһан харилсаан холболтогүй орёо мэдүүлэлэй	1
	Ниилэлдэһэн харилсаатай холболтогүй орёо мэдүүлэлнүүд	2
	Х/Х найруулга	1
	Дахалдаһан харилсаатай холболтогүй орёо мэдүүлэлнүүд	3
	Шалгалтын диктант	1
	Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй шэнжэ	1
Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэл	Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй байгуулга.	1
	Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй сэглэлтэнүүд	1
	Х/Х найруулга	1
		1

	Өөршэлэн хэлэлгэ	2
Холилдонон орёо мэдүүлэлнүүд	Холилдонон орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо	1
	Холилдонон орёо мэдүүлэлэй байгуулга	2
	Х/Х найруулга	1
	Холилдонон орёо мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд	2
	Шалгалтын хүдэлмэри	1
Текст ба тэрэнэй байгуулга	Текст ба тэрэнэй байгуулга	2
	Текстын шэнжэнүүд.Абзац.	2
	Х/Х найруулга	1
	Хэлэлгын янзанууд: хөөрэлгэ,зураглалга, бодомжолго	2
	Х/Х найруулга	1
	Түсэб.Тезис.Конспект	1
	Реферат.Аннотаци. Рецензи.	1
Найруулал	Найруулалай янзанууд: эрдэм хуралсалай	1
	Ниитын найруулалай янза	2
	Х/Х зохёолго	1
	Хэрэгэй найруулалай янза	1
	Хөөрөлдөөнэй найруулалай янза	1
	Х/Х найруулга	1
	Уран найханай янза	2
	Шалгалтын хүдэлмэри	1
Дабталга	Үндэһэн буряад үгэнүүд. Үгын лексическэ удха	1
	Хэлэлгын хубинуудай хубилха ёһо.	1
	Х/Х. Сочинени «Би президент байгаа хаа»	1
	Аялгануудые бэшэхэ дүримүүд.мэдүүлэлэй гэшүүд ба хэлэлгын хубинууд	1
	Элдэб байгуулгатай мэдүүлэлнүүдые удхалан аянгалга. Сэглэлтын тэмдэгүүд.	1
	Х/Х. Изложени. «Дайнай үеын багашуул»	1
	Текст, тэрэнэй байгуулга.	1
	Шалгалтын хүдэлмэри	1
	Найруулал	1
Шалгалтын хүдэлмэри	Шалгалтын хүдэлмэри	4
Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	Текст ба тэрэнэй хубинуудые дабталга.	1
	Яряанай хэлэнэй, эрдэм шэнжэлгын, тусхайта хэрэг дансын, уран зохёолой найруулал тухай дабтаха.	1
	Ниитын найруулал тухай юрэнхы ойлгосо үгэхэ.	1
	Текстые абзацнуудта хубааха шадабари бэелүүлхэ хүдэлмэри.	1
	Түсэб табилга.	1
	Текстын сэдэб элирүүлгэ.	1
	Яряанай ба уран зохёолой найруулга илгаха шадабари бэелүүлгэ.	1
	Юрэ хөөрэлгэ, зураглалга ба бодомжолго гэхэн үгүүлэлэй янзануудта хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.	1
	Уран зохёол, кинофильм, радио болон теледамжуулгануудай удхаар өөрынгөө һанамжа, бодомжолго бэшэхэ шадабари бэелүүлгын	1

	хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.	
	Зураг хэрэглэжэ гү, али өөрынгөө ажабайдалда болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай зохёолго бэшэлгэ.	1
	Юрэ хөөрэнэн, зураглаһан текстын удхаар найруулга бэшэлгэ.	1
	Найруулга, зохёолгонуудые бэшэлгэ.	1
	Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга.	1
	Үзэнэн зохёолой удхаар асуудалнуудта тобшо дэлгэрэнгы харюунуудые үгэлгэ.	1

Хэрэглэгдэхэ литература

Нурагшын:

1. В.Д.Патаева, О-Х.Н.Нанзатова. учебник бурятского языка 9 класс
2. А.Б.Санжаева ««Буряад хэлэнэй грамматикаар таблица»
3. «Буряад хэлэн» электронный учебник бурятского языка «Сансар»
4. Доржиев Д.Д. «Мүнөөнэй буряад хэлэн»,
5. А.Б.Санжаева, Ж.Д.Намтаров, Д.Д.Базарова «Буряад хэлэнэй грамматикаар даабаринууд»
6. Намтаров Ж. Д, Санжаева А.Б. «Буряад хэлэнэй грамматикаар даабаринууд болон тайлбаринууд»
7. Намжилон.Л.Б, Жамбалова О.Ц. «Буряад хэлэн»

Багшын:

1. Б.Б.Лхасаранова, Л.Б.Будажанова, С.Д.Дондокова «Буряад хэлэн»
2. Л.Д.Шагдаров, М.Б.Мункуева «Буряад хэлэн»
3. Б.Б.Батоев «Буряад хэлэнэй бэшэгэй дуримдэ хургаха методико»
4. С.Г.Будаин, Ж.Д, Жамбуева, Я.Ц., Ивахинова, Ц.В.Лубсанова. «Буряад хэлээр тестнууд»
5. «Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ»
6. Б.Б.Батоев «Буряад хэлэнэй бэшэгэй дуримдэ хургаха методико»
7. Батоев Б.Б, Аюрсанайн А.А. «Изложениин текстнүүдэй суглуулбари»
8. Доржиев Д.Д «Мүнөөнэй буряад хэлэн»
9. Мархаева С.Ж.«Буряад хэлээр тестнууд»
10. Санжаева А.Б. « Буряад хэлээр лабораторно-практическа худэлмэринүүд».